

Nostandart darslar

Munisa Ergasheva

Munisaergasheva00@gmail.com

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Annotatsiya: Ma'lumki, dars ta'lim jarayonini tashkil etishning asosiy shakli hisoblanadi. Ushbu maqolada an'anaviy va nostandart darslarning tashkil etilishi va dars jarayoni haqida ma'lumotlar berilgan. Shuningdek, bu ikki dars shakllarining farqli tomonlari ham tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: nostandard darslar, o'quv mashg'ulotlari, an'anaviy dars, maktab, o'quvchilar, o'yinlar

Non-standard lessons

Munisa Ergasheva

Munisaergasheva00@gmail.com

Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi

Abstract: It is known that the lesson is the main form of organizing the educational process. This article provides information about the organization of traditional and non-standard lessons and the process involved. In addition, the differences between these two forms of lessons are also analyzed.

Keywords: non-standard lessons, educational activities, traditional lesson, school, pupils, games

Nostandart darslar - noan'anaviy (noma'lum) tuzilishga ega bo'lgan, improvizatsiya qilingan o'quv mashg'ulotlaridir. Noan'anaviy rivojlantiruvchi ta'limni tashkil etish maktab o'quvchilarining aqliy faoliyat usullarini o'zlashtirish uchun sharoit yaratishni nazarda tutadi. Bugungi kunda o'rta maktabning asosiy maqsadi-shaxsning aqliy, axloqiy, hissiy va jismoniy rivojlanishiga hissa qo'shish. Shu o'rinda aytib o'tish kerakki, XX asr 70-yillari o'rtalarida, milliy maktablarda o'quvchilarning mashg'ulotlarga qiziqishlarining pasayish xavfi aniqlandi. Muammoni bartaraf etish maqsadida nostandart darslarning tashkil etilishiga alohida e'tibor qaratildi. Maktablarda fanga qiziqishni shakllantirish usullaridan biri o'quv jarayonini oqilona tashkil etish, ya'ni o'quv jarayonining barcha bosqichlarida o'quvchilarning mustaqilligi va faolligini rag'batlantiruvchi, shakl va usullardan foydalanish,

intellektual o'yinlar(jumboqlar, krossvordlar, topishmoqlar va boshqalar) tashkil etishdir.¹

Ushbu darslarda o'quvchilar o'zlarining qobiliyatlari va ijod mustaqilligini to'liq amalga oshiradilar. Nostandart darslar bolalarning xotirasini, tafakkurini, tasavvurini, mustaqilligini, tashabbuskorligi va irodasini rivojlantiradi, darsga animatsiya va ko'ngilochar elementlarni olib keladi, bilim olishga qiziqishini oshiradi. O'yin vazifalari o'quv vazifalari bilan to'liq mos bo'lishi kerak. Ta'limga nostandart yondashuv boshlang'ich umumiy ta'limning yangi federal davlat ta'lim standartlariga o'tish sharoitida har bir o'quvchiga ma'lum cho'qqilarni zabt etish uchun teng imkoniyatni ta'minlash kalitidir. Ta'limga nostandart yondashuvning maqsadi- har bir o'quvchiga ta'lim mazmunini o'zlashtirish jarayonida rivojlanish uchun shart-sharoitlarni ta'minlash; rivojlanayotgan texnologiyalarni joriy etish; sinfda ishning guruh shakllaridan foydalanish; doimiy va smenali xodimlarning juftliklarida ishlash.

Nostandart darslarning ijodiy tamoyillari:

1. Darsni tashkil etishda shablon, rasmiyatchilik va darsni olib borishdagi tartibdan voz kechish.

2. Darsda sinf o'quvchilarini faol faoliyatga maksimal darajada jalb etish.

3. Darsning hissiy ohangi asosi o'yin-kulgi emas, balki ishtiyoq.

4. Muqobillikni, fikrlar ko'pligini qo'llab-quvvatlash.

5. Darsda muloqot funksiyasini rivojlantirish, o'zaro tushunishni, harakatga motivatsiyani, hissiy qoniqish hissini ta'minlash.

6. O'quvchilarning o'rganish imkoniyatlari, qiziqishlarini, qobiliyati va mayllarini "yashirin" (pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq) farqlash.

7. Baholashdan shakllantiruvchi (faqat natija emas) vosita sifatida foydalanish.

Pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish nostandart darslarning o'nlab turlari mavjudligini ko'rsatdi. Ular orasida «berilish» darsi, amaliy o'yinlar, matbuot konferensivalari, iiodiv hisobotlar, musobaqalar, KVN turidagi o'vinlar, tanlov, teatrlashtirilgan darslar, binary, komputerli darslar, fantazivalar, «sudlar», haqiqatni izlash, «paradokslar», auksionlar, dialoglar, matbuot anjumanlari, ijodiy hisoblar, "mo'jizalar maydoni" o'yinlari, konsertlar va boshqalar ko'zga tashlanadi.

Nostandart darslarni darsda qo'llash va amalga oshirishda o'lchov kerak. Talabalar g'ayrioddiy ishlash usullarini o'rganadilar. Bunday darslar o'z yo'nalishi va belgilangan dars muhitiga qarab quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Musobaqa va o'yin ko'rinishidagi darslar: sayohat, musobaqa, turnir, estafeta (linvistik jang), duel, KVN, biznes o'yini, rolli o'yin, krossvord, viktorina va h.k.

2. Ijtimoiy amaliyotda ma'lum bo'lgan ish shakllari, janrlari va usullariga asoslangan darslar: tadqiqot, ixtiro, sharh, aqliy hujum, suhbat, hisobot, ko'rib chiqish.

3. O'quv materialini noan'anaviy tashkil etish asosidagi darslar: hikmat darsi

¹ B.X. Xodjayev "Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti" "Sano-standart" Toshkent-2017

4. Muloqotning ommaviy shakllariga o'xshash darslar: matbuot konferensiyasi, auksion, foyda ko'rsatish, miting, tartibga solinadigan muhokama, panorama, teleko'rsatuv, telekonferensiya, reportaj, dialog, jonli gazeta, og'zaki jurnal.

5. Fantaziyaga asoslangan darslar: ertak darsi, kutilmagan dars.

6. Muassasa va tashkilotlarning faoliyatiga taqlid qilishga asoslangan darslar: sud tergov, sirk.

7. Dars doirasida o'tkaziladigan sinfdan tashqari ishlarning an'anaviy shakllari: KVN, "mutaxassislar tergov o'tkazadi", ertak, spektakl, konsert, drammatizatsiya san'at darsi, munozara, "yig'ilishlar", "bilimlar klubi".

8. Integratsiyalashgan darslar.²

Noan'anaviy darslarning umumiy tizimidagi o'rnini o'qituvchining o'zi aniq vaziyatga, material mazmuni shartlariga va o'quvchining individual xususiyatlariga qarab belgilashi kerak. Shu o'rinda aytib o'tish kerakki, o'qituvchilarning noan'anaviy darslardan foydalanishi haqida "ba'zi darslar o'qituvchining chekinishi bilan o'qituvchining iste'foga chiqishi va darsda ishlashni istamagan talabalarning ta'siri ostida bo'lgan pedagogik tamoyillarning buzilishi bilan bog'liq"-deb hisoblashadi. Boshqalari esa pedagogik fikrlashning rivojlanishini, maktabni demokratlashtirish yo'nalishi bo'yicha to'g'ri qadam sifatida nostandart darsni ko'rishadi. Ko'pincha talabalar ijobiy nuqtai nazardan noan'anaviy darslarni idrok etishmoqda. An'anaviy bo'lmagan darsning ham asosiy vazifasi umumiy madaniy hordiq orqali shaxsiy rivojlanishga ega bo'lishdir. Shuningdek, noan'anaviy darslarning muvaffaqiyati individual pedagogik shartlariga bog'liq. Darsning bu shakli dars samaradorligini oshiradi va o'rganishga barqaror qiziqishni saqlashga va dastur materialini yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi.³

An'anaviy va nostandart darslarni rejalashtirishda o'zaro farqlar mavjud va ularni ko'rib chiqamiz. An'anaviy dars yangi materiallarni o'rganish, ko'nikma va bilimlarni birlashtirish, mavzuni va bo'limni takrorlashdan iborat. Bundan tashqari an'anaviy darsning tuzilishi qat'iy ishlab chiqilgan rejaga muvofiq olib boriladi va darsning yakuniy bosqichi o'rganilgan mavzuni umumlashtirish va mustahkamlashdan iborat. Nostandart darslarda bu shakllar biroz farq qiladi. Ya'ni o'qituvchi talabalar uchun ijodiy mahsulotlar yaratadi, talabalar obyektini o'rganib ijodiy tahlillar olib boradi, ma'lum cheklanishlar va rejadan yiroq bo'lishadi. Darsning yakuni esa umumiy fikrlar jamlanmasi ko'rib chiqilib, ma'lum bir xulosaga kelinadi.⁴

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, nostandart dars o'quvchi-yoshlar uchun haqiqiy dars muhitini yaratadi. Bolalar darsda faol ishtirok etadi, ijodiy va erkin fikrlaydilar, dars tugashini kutmaydilar, vaqtni hisobga olmaydilar. Bundan tashqari o'qituvchi va

² M.X.Toxtaxodjayeva "Pedagogika" "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti Toshkent-2010

³ X. Ibragimov, SH.Abdullayeva "Pedagogika nazariyasi" "Fan va texnologiya" Toshkent-2008

⁴ J.Hasanboyev, X.A.To'raqulov, I.SH.Alqarov, N.O'.Usmanov "Pedagogika" "Noshir" Toshkent-2011

o'quvchi o'rtasida ijobiy va yangi aloqalarni shakllantiradi. Nostandart darslar yoshlarning o'ziga ishonchini oshirib, qiziqishlarini orttiradi. Bu dars shaklining eng afzalli tomoni shundaki, ular zaif o'quvchilarni qatnashishga, vazifalar ustida o'ylashga, ularda ishonch va faol ishtirok etish, o'rganish istagini uyg'otadi. Ta'limning noan'anaviy darslar orqali kognitiv qiziqish ancha faolroq va tezroq uyg'onadi, chunki odam tabiatan yorqinlikni va o'yinni yaxshi ko'radi. Yana bir sabab shundaki, o'yinda oddiy o'quv faoliyatga qaraganda ko'proq motivlar bo'ladi. Xulosaviy dalilardan ko'rinib turibdiki, nostandart ta'lim juda ko'p afzalliklarga ega va maktablarda, o'quv jarayonlarida toboro ko'proq joriy etilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. B.X. Xodjayev "Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti" "Sano-standart" Toshkent-2017
2. M.X. Toxtaxodjayeva "Pedagogika" "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti Toshkent-2010
3. X. Ibragimov, SH. Abdullayeva "Pedagogika nazariyasi" "Fan va texnologiya" Toshkent-2008
4. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(1/2), 92-96.
5. Аслонов И. (2022) «Бобурнома» бадиий – психологик тасвир муаммоси объекти сифатида. *O'zMU xabarlar*. Toshkent – 2022. №1/5.
6. Aslonov Ilhom Nizomovich. (2022) The Problem of Artistic - Psychological Image in Boburnoma. *Eurasian Scientific Herald*. Volume 7| April, 2022. ISSN: 2795-7365.
7. Aslonov Ilhom Nizomovich. (2022) Appearance of Zahiriddin Muhammad Bobur in "Boburnoma" *Central Asian journal of theoretical and applied sciences* Volume: 03 Issue: 06 | Jun 2022 ISSN: 2660-5317.
8. Sattorov V.N (2023). Umumiy pedagogika fani taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari. *ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL AND SOCIAL SCIENCES*, 3, 710-719. (2023)
9. Sattorov V.N (2023). Umumiy pedagogika fanini o'qitishda inovatsialar. *ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL AND SOCIAL SCIENCES*, 3, 734-745 (2023).
10. Sattorov V.N (2022). Methods of shaping the culture of the teacher. *Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning*. vol 3 no.02. 36-41 (2022). ISSN (online): 2776-0995

11. Sattorov V.N (2023). Indicators of Pedagogical Competence and its Effectiveness. International Journal of Inclusive and Sustainable Education. vol 2 no.02. 86-88. (2023). ISSN(e): 2833-5414

12. Arapbaeva Damegul Kurbanovna, Amirova Bibisara Aubakirovna. Personal Psychological Adaptation and its Characteristics. INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION. VOL. 2. NO 2. 2023. -P. 68-70.

13. Jobborova Gulnoza Kadamovna. (2022). Formation of Ecological Culture of Primary School Students. Eurasian Scientific Herald, 7, 240–242. Retrieved from

14. Jobborova Gulnoza Kadamovna. PEDAGOGIK ODOB-AXLOQ VA TALABA XULQ – MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY OMILLARI. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(1/2), Jan., 2023. 97-105.